

Z CYKLU: Z ŻABIEJ PERSPEKTYWY

SIEDZĄCE KOLUMNY ANDREA POZZO

Antonina ŻABA ^{1/}

Politechnika Śląska, ul. Krzywoustego 7, 44-100 GLIWICE,
Ośrodek Geometrii i Grafiki Inżynierskiej,

Streszczenie. W artykule podjęto próbę powiązania tzw. siedzących kolumn Andrea POZZO przedstawionych w traktacie *Perspectiva pictorum atque architectorum* ... (Fig. 75 i 76) z perspektywami na powierzchniach zakrzywionych..

Traktat „*Perspectiva pictorum et architectorum*... „² Andea POZZO (1642 - 1709) był źródłem inspiracji dla wielu barokowych artystów. Powszechnym uznaniem cieszyły się zawarte w traktacie projekty ołtarzy ³. Na rycinach 75 i 76 (il. 1 i 2) w cz. II swojego traktatu przedstawił POZZO „*Ołtarz szczególnego pomysłu*“⁴ .

Na temat tzw. siedzących kolumn w tym ołtarzu wypowiadają się historycy sztuki barokowej. Bernard PATZAK nazywa ten motyw architektoniczny „*dziwacznym*” [3/s.167] a Peter MEYER nazywa kolumny „*Najbardziej szokującym pomysłem* (artystów barokowych – przyp. aut.)” [2/s.152]. Sam POZZO skarży się w traktacie, że ten zaprojektowany przez niego „*ołtarz główny dla jednego ze wspaniałych kościołów w Rzymie*” nie został zrealizowany. Przyczyny odrzucenia projektu upatruje autor w konserwatywnym podejściu do architektury współczesnej, nieustającym sięganiu do ksiąg Witruwiusza, jako jedyne wzorca i niezrozumieniu jego intencji. Pyta też, „*skoro kolumny i obramienia drzwi mogą być zastąpione posągami zwanymi kariatydami: dlaczego kolumny nie mogą siedzieć?*” [4/s.opis do fig.75/cz.II].

MEYER stwierdza również, że: „*Z faktu powinowactwa kolumny antycznej z ciałem ludzkim barok wyciąga fantastyczne konsekwencje, do jakich antyk nigdy by nie doszedł*” [2/s.152].

^{1/} E-mail address : azaba@polsl.gliwice.pl

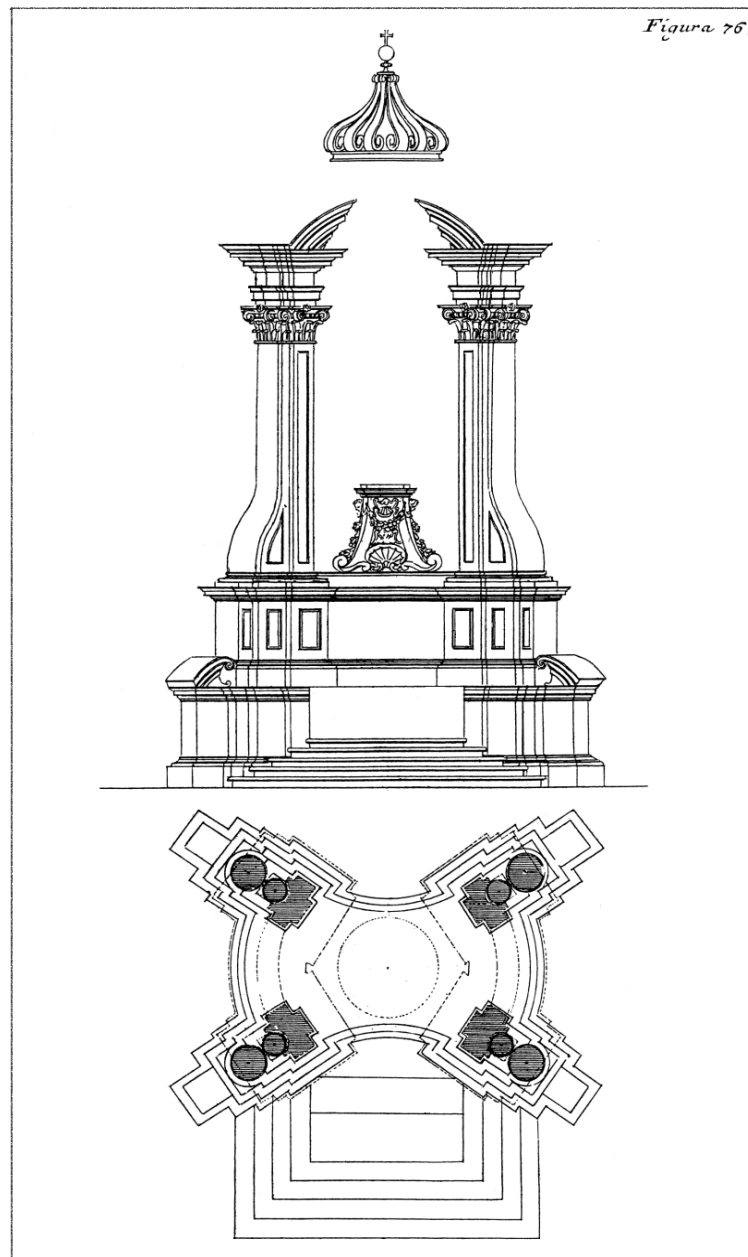
^{2/} Pierwsze wydanie traktatu miało miejsce w latach 1693 i 1700 (cz. I i II). W artykule wykorzystano rycinę z augsburskiego wydania traktatu z roku 1709.

^{3/} Przykłady polskich realizacji ołtarzy wg POZZO podaje [1/s.162-177].

^{4/} W wersji niem. „*Ein Altar von besonderer Invention*”, wł. „*Altare capriccioso*, łac. „*Ara structur & arbitrari &*”. Projekt datowany jest na rok 1680 [2/s.152].

II. 1. „Ołtarz szczególnego pomysłu”, Andrea POZZO [4/cz. II/fig. 15]

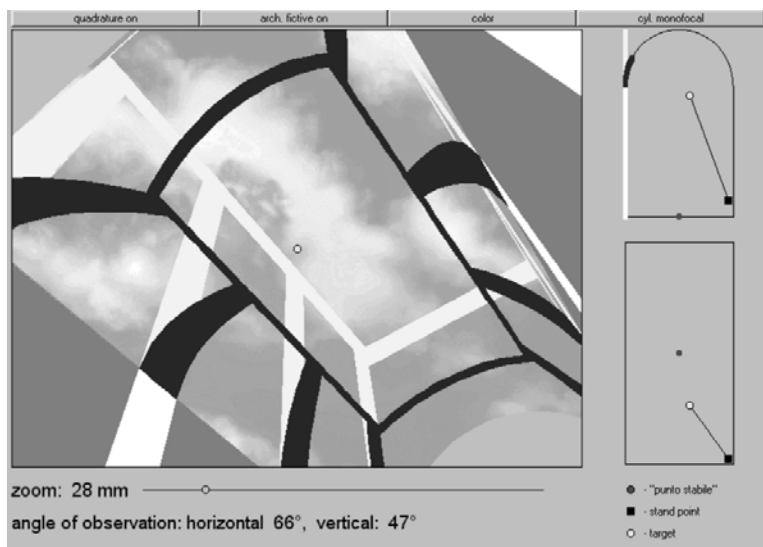

II. 2.

/cz. II/ fig. 76]

M... Deformacji takiej mogły ulec (na skutek działania wysokiej temperatury) woskowe modele kolumn stosowanych w bozzettach ołtarzowych. Zdaniem autorki, można również wziąć pod uwagę powiązanie tych deformacji z zainteresowaniem barokowych twórców perspektywą na powierzchniach zakrzywionych.

Na łamach BPTGiGI 9/2000 w artykule pt.: *Quadrature of the Holly Cross Church in Brzeg* prezentowano deformacje charakterystyczne dla kolumn namalowanych na sklepieniu. W architekturze realnej epoki baroku można znaleźć krzywoliniowe deformacje pionowych detali architektonicznych. Porównajmy deformacje kolumn namalowanych na sklepieniu (il.3) i pilastrów na wieżach kościoła popaulińskiego we Włodawie (il.4).

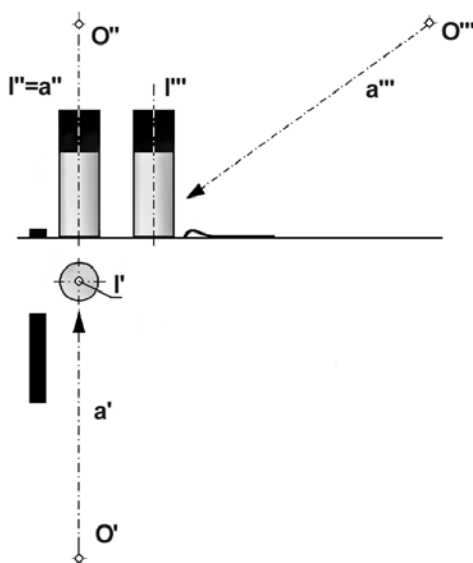

Il. 3. Przykład deformacji kolumn namalowanych na sklepieniu kolebkowym.
Kopia ekranu z programu „Kwadratura”

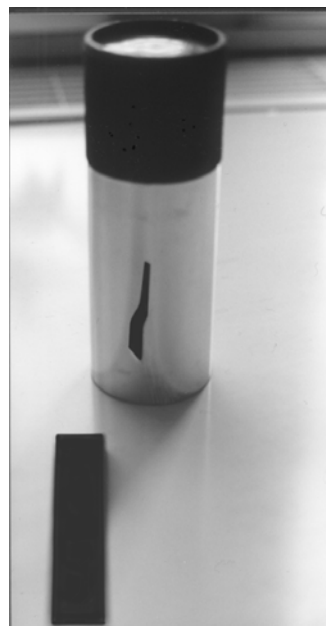

Il.4. Pilastry na wieżach kościoła popaulińskiego we Włodawie. Projekt z roku 1741
autorstwa Pawła FONTANY (1696 – 1765). Foto. A. ŻABA

Deformacje kolumn ołtarza nie są jednak podobne do tych ze sklepienia. Istotą deformacji kolumn w ołtarzu jest ich podwójne wygięcie. Czy POZZO mógł gdzieś zobaczyć tak deformowaną kolumnę? Zdaniem autorki, tak. Kształt kolumn pozzowskiego ołtarza jest zbliżony do deformacji uzyskanej na drodze anamorfozy. Układ cylindra lustrzanego i rysunku kolumny przedstawia il. 5 a odbicie il. 6. Kolumny z projektu i odbicie w zwierciadle rysunku można uznać za wykazujące znaczne podobieństwo. Jest prawdopodobne, że POZZO mógł oglądać odbicie rysunku w lustrze cylindrycznym w barokowym Rzymie.

II.5. Szkic układu elementów

II. 6. Odbicie „kolumny” w lustrze cylindrycznym

Trudno dowieść, że na projekt POZZO bezpośrednio wpłynęły odbicia zwierciadlane tradycyjnych rysunków, jednak wykluczyć takiego wpływu nie można. Związek sztuki epoki baroku z perspektywami na powierzchniach zakrzywionych jest obszarem słabo przebadanym. Przyczyną takiego stanu tkwi zapewne w geometrycznej złożoności problemu perspektyw niekolinearnych. Badania geometryczne tego zagadnienia są szansą na interesującą współpracę z historykami sztuki.

LITERATURA:

- [1] J. KOWALCZYK: *Andrea Pozzo a późny barok w Polsce*, cz.I. Traktat i ołtarze, [w:] *Biuletyn Historii Sztuki* nr2/1975,
- [2] P. MEYER: *Historia sztuki europejskiej*, PWN, Warszawa 1973,
- [3] B. PATZAK: *Die Jesuitenbauten in Breslau und ihre Architekten*, Strassburg 1918,
- [4] A. POZZO: *Perspectiva pictorum atque architectorum Andreae Putei e Societate Iesu...* . Cz. II wyd. augsburskie 1709.

ANDREA POZZO'S SITTING COLUMNS

The paper tries to connect the so-called sitting columns by Andrea Pozzo, presented in a treatise *Perspectiva pictorum atque architectorum* (Fig. 75 and 76) with perspectives on curved surfaces.

Recenzent: dr Jerzy GORZELIK Uniwersytet Śląski

Wpłynęło do Redakcji w grudniu 2001 r.